

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

8 Vtrum sint dispensabilia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](#)

AD SECUNDVM dicendum, quod sicut Deus est uniusuale principiū essendi omnibus, ita & pater est principiū quoddam essendi filio: & ideo convenienter post præcepta pertinentia ad Deum, ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autē procedit, quando affirmativa, & negativa pertinent ad idē genus operis, quām etiam & in hoc non habeat omnimodam efficaciam. Etsi enim in executione operis prius extirpanda sint vitia, quām inferenda virtutes, secundum illud Psal. 33. Declina a malo, & fac bonum. & Esa. 1. Quiescite agere peruerse, discite bene facere: tamen in cognitione prior est virtus quām peccatum, quia per reūum cognoscitur obliquum, ut dicitur in primo de Anima. Per legem autem cognitione peccati habetur, ut Rom. 5. dicitur. & secundum hoc, præceptum affirmatiū debuisset primo ponī. Sed non est ista ratio ordinis, sed qua * supra posita est: quia in præceptis pertinentibus ad Deum, quae sunt primæ tabulæ, vītū ponitur præceptum affirmatiū, quia eius transgressio minorem reatum inducit.

AD TERTIVM dicendum, q̄ etsi peccatum cordis sit prius in executione, tamen eius prohibitio posterioris cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum præcepta decalogi convenienter tradantur.

3. dist. 27. ar.
2. q. 1.

AD SEPTIMVM si proceditur. Videtur, q̄ præcepta decalogi inconvenienter tradantur. Præcepta enim affirmatiū ordinant ad actus virtutum, præcepta autē negativa abstrahunt ab actibus vitiorum: sed circa quamlibet materiam opponuntur libi virtutes & vitia. ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit ponī præceptum affirmatiū & negatiū, inconvenienter igitur ponuntur quādam affirmativa, & quādam negativa. ¶ 2 Præt. Isidorus dicit, quod omnis lex ratione constat: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinā, ergo in omnibus debuit ratio assignari, & non solum in primo, & tertio præcepto. ¶ 3 Præt. Per obseruantiam præceptorū metetur aliquis præmia a Deo: sed diuinæ promissiones sunt de præmijs præceptorum. ergo promissio debuit ponī in oībus præceptis, & nō solum in primo, & quarto. ¶ 4 Præt. Lex vetus dicitur lex mortis, inquantū per comminationes poenarū inducebat ad obseruationes præceptorū: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem veterē, ergo in omnibus debuit ponī comminatio poenæ, & nō solū in primo, & secundo. ¶ 5 Præt. Omnia præcepta Dei sunt in memoria retinenda. dicitur enim Prover. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. inconvenienter ergo in solo tertio præcepto fit mentio de memoria, & ita videntur præcepta decalogi inconvenienter tradita esse.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 11. quod Deus omnia fecit in numero, pondere, & mensura. multo magis ergo in præceptis sūræ legis congruum modum tradendi seruauit.

RESPON. Dicendum, quod in præceptis diuinæ legis maxima sapientia cōtinetur. vnde dicitur Deuter. 4. Hec est vestra sapientia, & intellectus corā populis. Sapientis autem est omnia debito modo, & ordine disponere: & ideo manifestū esse debet, quod præcepta legis conuenienter modo sunt tradita.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ semper ad affirmationem sequitur negatio oppositi, non autē semper ad negationem vnius oppositi sequitur affirmatio alterius. Sequitur enim, si est album, non est ni-

grum: non tamen sequitur, si non est nigro, album: quia ad plura rē extendit negatio, non firmatio. Et inde est etiam, quod nō est beneficium, quod pertinet ad præcepta negativa, res personas se extendit secundum primum divisionis, quām esse debitum vt alteri obsequiū beneficium impendatur. Inest autem primum rationis, quod homo debitor est beneficium obsequij exhibendi illis, a quibus beneficia non solum recompensavit. Duo sunt autem beneficij sufficienter nullus recompensare, scilicet Deus, & pater, ut dicitur in 8. Ethic. sola duo præcepta affirmatiū ponuntur, unde honoratione parentum, aliud de celebrationib[us] bathi in commemorationem diuinī beneficij.

AD SECUNDVM dicendum, quod illa præcepta sunt pure moralia, habent manifestam rationem de non oportuit, quod in eis aliqua ratio additur quibusdam præceptis additur ceremonia terminatiū præcepti moralis communis, de primo præcepto, Non facies sculpi. & inter præcepto determinatus dies sabbathi, & ideo biue oportuit rationem assignari.

AD TERTIVM dicendum, quod homines unum actus suos aliquam utilitatē ordinant, in illis præceptis necessitate fuit promissione mij apponere, ex quibus videbatur nulla utilitas, qui, vel aliqua utilitas impeditur. Quia vero personae sunt iam in recedendo, ab eis non expectant, & ideo præcepto de honore parentum non promissio. Similiter etiam in præcepto de p[ro]p[ri]etate idolatriæ: quis per hoc videbatur impetrare utilitas, quam homines credunt (e) possunt sequi per pacem cum dæmonibus intrinsecis.

AD QUARTVM Dicendum, quod personae necessariae sunt contraillos, qui sunt pronati, ut dicitur in 10. * Ethic. & ideo solis præceptis additur comminatio poenarum, in quibus utilitas ad malum: erant autē homines propter latitudinem propter generalem confuetudinem. Et similiter sunt etiam homines proni ad personam propter frequentiam iuramenti: & ideo præceptis adiungitur comminatio.

AD QUINTVM dicendum, quod præceptum de sabbatho ponitur ut commemorationis beneficium teriti: & ideo specialiter in eo fit metus de morte. Vel quia præceptum de sabbatho habet distinctionem adiunctam, quae non est in lege naturali: ideo hoc præceptū speciali admonitione indicatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum præcepta decalogi sint dispensabiliā.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod præcepta decalogi sint dispensabiliā. Præcepta enim decalogi sunt de iure naturali: sed ius naturale in aliquibus deficit, & mutabile est, sicut & natura humana, ut * Philosophus dicit in 5. Ethic. deficit autem legis in aliquibus particularibus casibus est ratio dispēndandi, vt supra dictum est. ergo in præceptis decalogi potest fieri dispensatio.

anno indepsibilia, cuius oppositum appetit in opera Abra
he. Probat sequelam, quia conclusiones tales prius sunt secundum
litteras, quam relate ad quaecumque intellectum, vel noli-
tatem, ac per hoc molitas diuinæ non potest esse recta respectu
earam, uolendo opposita, & consequenter non potest dispeñare.

Secundò, quia le-
queretur, quod uo-
luntas diuinæ deter-
minaretur necessariò
simpliciter circa ali-
qua uolabilita alia a
se. Tener sequela, ga-
dibus præcepta né-
cessaria bona, & op-
posita mala determin-
antur esse, sicut intel-
leitus ad intelligenti-
um ipsa necessario
ueria.

Tertiò, quia in his
que precepuntur,
non est malitia necf-
faria ad bonitatem
ultimi finis conquer-
tent ad ultimum fi-
nem, & similiter in
his que prohibentur
non clamatia necf-
faria auertens a fine
ultimo, quin si bonū
illud non effet præ-
ceptum, posset finis
ultimo amari, & at-
tingi, & si illud malū
non est prohibitum,
stare cum eo & acqui-
scere finis vixi. ergo
non sunt conclusio-
nes necessariò deduc-
tæ ex primis princi-
piis naturalibus. Hęc
fuit ex quibus Scoti
mouerunt contra sen-
tentiæ veritatis. s.
quod præcepta omni-
nia decalogi sunt co-
nfutatio necessaria,
& necessaria deduc-
tæ ex principiis na-
turalibus: ita quod
ideo sunt præcepta,
qua bona: prohi-
bita, qua mala, &
non econtra.

Ad primam autem
enit rationem, felici-
ter qui lequeretur,
quod effet indispe-
nabilitas, ut in litera
decalogi, ut in litera
dictum, quod precep-
ta decalogi sunt di-
spensibilia.

SE D. CONTRA est, quod dici-
tur Isa. 24: Quidam reprehendunt
tua de hoc, quod mutauerit ius,
diffisiauerunt foedus sempiter-
num, quod maxime uidetur in-
tellendum de præceptis decalo-
gi. ergo præcepta decalogi mutari
per dispensationem non possunt,

Ne fuit nisi in litera
decalogi, ut in litera
dictum, quod precep-
ta decalogi sunt di-
spensibilia, ut in litera
dictum, quod mutauerit ius,
diffisiauerunt foedus sempiter-
num, quod maxime uidetur in-
tellendum de præceptis decalo-
gi. ergo præcepta decalogi mutari
per dispensationem non possunt,

Nec fallaris, intelligens per ordinem iustitiae, in præceptis istis
concernit rationem debiti, vel indebiti, in communione, hoc enim
non contrareret præcepta in speciali, sed duo communia præce-
pta nulli faciemunt est indebitum, & cuilibet faciemunt est effit
debitum. Sed intellige speciali rationem debiti, vel indebiti iuxta
matrem subiectam. Verbi gratia. Non occides: ordo iustitiae in
hoc præcepto est, quod non occidat hominem innocentem cum
caeteris conditionibus requiritur; sic enim continet ordinem iu-
stitiae, quem Deus negare non potest. Nec unquam in ordi-
nione illius dispensatio impossibile quippe est, ut actus iste scilicet
occidere ex deliberatione, non se vel alium defendendo priua-
ta autoritate hominem in hoc tempore, dispensationem recipiat.
Sed cum Deus dispensare dicunt, ut quando præcepit Abraham
immolationem Iacob, non relaxauit, aut declarauit hoc præ-

ceptum. Non occides: sed fecit ut actus ille immolationis non
effet homicidium, quia erat occisio imperata a supra potes-
tate, quia sine tali autoritate fuisse homicidium.

Et ut plenus intelligas, scito, quod sicut haec enuntiatio,
Mortui non possunt resurgere, est necessaria, & ex prin-

piis primis natura-
liter notis demon-
strative concludi po-
test, & in sensu in
quo sit, & conclu-
ditur, scilicet, quod
ly, potest, dicit poten-
tiam naturalem, im-
possibile est, quod
aliter sit, & quando
Deus resuscitat ali-
quem, non falsifi-
cat illam proposi-
tionem, aut excipi-
bit ab illa: sed ope-
ratur non contra,
sed supra naturam.
Ita in proposito haec
conclusio, Non est
occidentum, in sensu
in quo sit, scili-
cer priuata autho-
ritate, cum ceteris
conditionibus, est
conclusio necessaria,
& necessariò con-
sequens ex primis
principiis, practicis
per se notis: ita quod
est impossibile alii-
ter se habere: nec
Deus vacuam eam
falsificat, aut ab ea
excipit: sed cum in-
bet fieri actum, qui si
ne ius suo esset ho-
mocidium, adulterium,
vel furto, operari iu-
bet non præter aut co-
tra præceptum, sed qua-
si supra illud, dum a
superiori potestate
actum imperatum
exerceri iubet. Omnia
siquidem præ-
cepta haec subintelle-
ctam, habent hanc
clausulam generalem,
scilicet, quod ex na-
turali mensura actus
isti fiant, vel non
fiant: sic enim ordi-
nem iustitiae in solu-
bilem continent. Ita quod sensus est, non esse naturali ratione
committendum actum sublatrum ratione homicidii, adul-
terii, furti &c. hoc enim est idem quod dicere, non esse occiden-
tum, adulterandum, furandum: quoniam actus illi sublatrum re-
lati ad naturali rationem, & mensuram a qua discordant, ho-
mocidium, adulterium, furto &c. ratione induuntur. Hoc autem om-
nino indisponsabile esse constat, ut scilicet actus illi naturali ra-
tione exerciti, homicidium, adulteria &c. non sint: quoniam fieri
possit, ut actus illi diuina ratione exerciti non sint homicidia,
adulteria &c. & per hoc nec peccata. Sicut enim fieri nequit, ut
mortuus naturali potentia resurgat, ita fieri nequit, ut homo
naturali ratione occidat licet: quoniam diuina potentia mortuus
resurgent, & diuina ratione homo occidat licet: fed hec non
est contraria, liquido constat, unde patet, quod ita duo stant
similiter. Præcepta decalogi sunt conclusiones necessariae ex iure
nature strictissime, & ipsa sunt a Deo dispensabila quodammodo.
verius tamen dicuntur indisponsabili omnino, & pie expo-
nuntur authoritates dicentes Deum in præceptis secundum tabu-
lae dispensare, ut dictum est.

Ad secundam rationem dicunt, quod uoluntatem diuinam de-
terminari ad aliquid, potest intelligi dupliciter. Primò, ut determi-
netur ad uolendum, aliquid ex se esse, vel non esse: & sic est im-
possibile, ut determinetur nisi a seipso libere, & hoc determinatur
in libro sententiarum, & gratis conceditur. Alio modo, ut determi-
netur ad rectitudinem, vel obliquitatem aliqui: &

Prima Secunda S. Thomæ. EE 3. sic

sic respectu complexorum non inconuenit uoluntatem diuinam esse determinatam: & hoc oportet etiam ipsum Scotum, & omnes fateri, dicentes dari aliqua precepta per se bona, & prohibita per se mala, ut prima precepta iuris naturae, & prima precepta decalogi, ad hanc quippe non quod sint, uel non sint, sed ad eorum rectitu-

dinem & obliquitatem uoluntas diuina est determinata sic, ut a rectis non possit disfonare, nec o bligatis possit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendum, & aliori ueritate utrum est, dicere debemus, q sicut diuinus intellectus naturaliter determinatus est ad Deum ipsum tamquam intelligendum, & in se omnia naturaliter reluentia, ita diuinu uoluntas ad Deum ipsum tamquam uolendum, & in se ipsa omnia natura litera recta, qualia sunt huiusmodi, quae non nisi in Deo sunt antequam ab ipso communicarentur. ¶ Ad tertiam rationem dicitur, quod argumentum manifeste peccat a bonitate & malitia preceptorum in seipsum, ad bonitatem uel maliuia nobis necessariam, quamvis etiam sic non concludat intentum. Ad quorum evidentiā scito, quod quē admodum in speculatiū primum principiū & cōcluſiones necessariae sic se habent, quod princi piū ueritas non egit ueritate confluens, sed econuersio, nec secundum se, nec quo ad cognitionem nostram, quia ueritas principiū est causa ueritatis conclusionis, & notitia principiū per se noti est causa notitiae conclusionis notæ ex illo, ad contradictionia autem conclusionum necessariarum ita se habet principiū primum quod cum ipsis non stat nec secundum se nec quid ad nos, si nota est connexione ad iniucem, ut patet, ita

D. 518.

D. 10.49.

D. 802.

2.4.10.1.

tatis obſeffe posset cum aliquib⁹ dispēſari propter aliquam maiorem utilitatem. Præcepta autem decalogi continent ipsam int̄ētiō nem legislatoris, scilicet Dei: nam præcepta primæ tabule, quæ ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum com mune, & finale, quod Deus est. Præcepta autem secundæ tabula continent ordinem iustitiae inter homines obſeruande, ut si nulli fiat indebitum, & cui liber reddatur debitum. secundum hanc enim rationem sunt intelligenda præcepta decalogi: & i deo præcepta decalogi sunt om nino indispensabilia.

A D PRIMVM ergo dicendū, quod Philosophus non loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinem iustitiae, hoc enim nunquam deficit, si iustitia esse servandam, sed loquitur quantum ad determinatos modos obſeruationis iustitiae, qui in aliquibus fallunt.

A D SECVNDVM dicendum, q sicut Apostolus dicit 2 ad Timo. 2. Deus fidelis permanet, ne gare scipsum d non potest. Nega ret autem scipsum, si ordinem suę iustitiae auferret, cum ipse sit ipsa sua iustitia. & ideo in hoc Deus dispensare non potest, ut homini licet nō ordinate se habere ad Deum, uel non subdi ordini iustitiae eius, etiam in his, secundum quæ homines adiun cem ordinantur.

A D TERTIUM dicendum, quod occisio hoīs prohibetur in decalogo, secundum quod habet rationem indebitum: sic enim præceptum continet ipsam rationem iustitiae. Lex autem humana hoc concedere non potest, quod licite homo indebit occidatur; sed malefactores occidi, uel hostes reipublice, hoc non est indebitum. unde hoc non contrariatur præcepto decalogi, nec talis occisio est homicidium, quod præcepto decagi prohibited, ut * Aug. dicit in 1. libr. art. Et similiter si ali

gatur assumptum: quoniam sicut in conclusionibus restat necessaria ueritas necessario conexa primo prius in illis est bonitas necessaria necessario connecta ueritas ad probationem, si ista non essent præcepta, posset ambi tingi ultimus finis in esse, & amari ab ipsis, dicunt que

cui auferatur quod suum erat, si debitum est quod ipsum amittat, hoc non est furtum, uerapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filii Israël præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum spolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex sententia Dei. Similiter & Abraham cum consenserit occidere filium, non consenserit in homicidium, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui est dominus uita & mortis. Ipse enim est qui poenam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis pro peccato primi parentis: cuius sententia si homo sit executor auctoritate diuina, non erit homicida, sicut nec Deus. Et similiter etiam Osee accedit ad uxorem fornicariam, uel mulierem adulteram, non est moechatus, nec fornicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat secundum mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipsa decalogi quantum ad rationem iustitiae quam continent, immutabilia sunt: sed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus, ut scilicet, hoc, uel illud sit homicidium, furtum, uel adulterium, aut non, hoc quidem est mirabile quandoque sol auctoritate diuinam his sci licet, quæ a solo Deo sunt infinita, sicut in matrimonio, & in aliis huiusmodi: quandoque etiam auctoritate humana, sicut in his quæ sunt commissa hominum iurisdictioni. quantum enim ad hoc, homines gerunt uicem Dei, non autem quantum ad omnia.

A D QUARTVM dicendū, q illa excogitatio magis sicut interpre tatio præcepti, quam dispensatio. Non enim intelligitur uiolare Sabbathum, qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam, sicut Dominus probat Matth. 12.

tis, quoniam licet ista fint necessario conuenterit, et hinc, conuersio tamen, uel auerſio non dependet ab his, sed potest aliunde esse potest: hec enim, ut dictum est, a potest auerſio, & tamen cum his tenet, quod hec iuncte adeo necessaria conuexa fint ultimo, ut salutem in preparatione animi, conuicti ab hec bona, & auerſio ab his malis, inseparabilis sit, finis ultimo,

Super Questionis 200. Articulum nonum

IN ar. 9. eiusdem centuriae questionis nota, quod actus interiores dupliciter sumi possunt. Primo puri, & sic non subiecti humanis legibus, & iudicij. Secundo iuncti actibus exteriorib. & sic subiecti humanis legibus, & iudicij. Et virtus, & iudicium que in litera infinita tur. Primum, cū dicitur, quid volentem occidere, & non occidere, & non occidere. Lex humana non punit. Secundum, cum dicatur, quid alter se habet ad faciendum, si quid ex ignorantia, & ad facientem scire, & simile eis de faciente ex meo, vel sponte, delibera, & libato.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quod modus virtutis cadat sub præcepto legis. Est enim modus virtutis, ut aliquis iuste operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de alijs virtutibus. sed Deuter. 16. præcipitur, Iustus quod iustum est, exequi-
D. 1047.

z. & ar. 2. Præt. Illud maxime cadit sub præcepto, quod est de intentione legislatoris: sed intentione legislatoris ad hoc fertur principaliter,

et huiusmodi. Scilicet in alijs virtutibus, non a necessitate, amorem, & humanitatem, non a voluntate, & simili-
tudine, non cadat sub humana lege. Mani-
mus finis, & cogitatio, nec in meo, & ab inspi-
ratio, & sententiis, sed in alio. Sel-
et non ali-
ela, ergo non
clu-
re, ut patet
us condic-
re, respectu
rum primi
tutio, posse
quod in aliis
bonitas, &
conuersio
unum frena-
a necessitate
ab illo. Ab
tu aspergim-
tum: quoniam
in condic-
tariis et
recifiamur.
Eth. 2. & 3. &
posteriori
principiis in
coincide-
ntibus de
naturali, &
do ut illi
portione
probatione
in non
præcepto,
militia, &
ultimum in
amari, & re-
tur quid, &
ham libenter
sunt, & non
est ab his
a polli-
u principiis
necessaria
animi con-
sensu, & non
de modo virtutis,
sermo iterum est de

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C